

בס"ד, חשוון תשפ"א

"אמרי נא אחותי את" – האם ההשתדלות סותרת את הביטחון?

א. ספר בראשית פרק יב

- (י) ויהי רעב בארץ ויירד אברהם מצרימה לגור שם פי כבד הרעב בארץ :
(יא) ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את :
(יב) והנה כי יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו :
(יג) אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך :

ב. רש"י על בראשית פרק יב פסוק יג

(יג) למען ייטב לי בעבורך - יתנו לי מתנות.

ג. ספר בראשית פרק יד

- (כא) ויאמר מלך סדם אל אברהם תן לי הנפש והרכש קח לך :
(כב) ויאמר אברהם אל מלך סדם הרמתי ידי אל דוד אל עליון קנה שמים וארץ :
(כג) אם מחויט ועד שרוף נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשיתי את אברהם :

ד. אברבנאל על בראשית - פרק יב פסוק יד

השאלה השלוש עשרה במאמר אברהם לשרה "והרגו אותי ואותך יחיו אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך" (יב, יג-יב). ומי האיש המעלה שיבחר בחיים עם קלון נמרץ כזה, ויבקש תועלת והטבה, בהיות אשתו מזנה עם אחרים. ויותר ראוי היה שיבחר במוות לבלתי עשות נבלה. גם באמרו "ואותך יחיו", הוא מאמר קשה. לפי שיראתו לא הייתה אלא שמא יהרגוהו על דבר אשתו, לא שמא יחיו אותה. ולכן היה לו לומר בלבד: "והרגו אותי":

ה. רמב"ן על בראשית פרק יב פסוק י

ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה שהביא אשתו הצדקת במכשול עוון מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטוח בשם שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש באלהים כח לעזור ולהציל. גם יציאתו מן הארץ, שנצטווה עליה בתחילה, מפני הרעב, עוון אשר חטא, כי האלהים ברעב יפדנו ממות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה במקום המשפט שמה הרשע והחטא :

ו. משנה מסכת אבות פרק ה

(ג) עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכלם, להודיע פמה חבתו של אברהם אבינו עליו השלום :

ז. ספר בראשית פרק יג

- (א) ויעל אברהם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט עמו הנגבה :
(ב) ואברהם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב :

ח. רש"י על בראשית פרק יב פסוק י

(י) רעב בארץ - באותה הארץ לבדה, לנסותו אם ירהר אחר דבריו של הקב"ה שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועכשיו משיאו לצאת ממנה :

ט. העמק דבר על בראשית פרק יב פסוק י

(י) כי כבד הרעב בארץ. כפל הכתוב להודיע שכל עוד שהיה אפשר להשתדל למכור רכושו ולבטוח בה' עשה, עד שמכל מקום כבד עליו הרעב, אז קיים בעצמו 'רעב בעיר - פזר רגליך', כדאיתא בפרק הכונס. והיה בזה נסיון לא"א שלא הקפיד אלא הבין שכך הוא עצת ה' ורצונו. ולא כהרמב"ן ז"ל שכתב שחטא במה שיצא שהיה לו לבטוח בה'. דודאי בטח כל האפשר אבל כך עלה במחשבה לפניו ית'. ואין לתמוה על שהגיע הרעב לכלל המדינה בשביל איזה תכלית לאברהם וזרעו. שודאי כך הוא המדה אחר שתכלית העולם הוא בשביל אותו צדיק. והיינו דאי' ביבמות ס"ג אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל.

י. ספר בראשית פרק יב

(יא) ויהי פֶּאֶשֶׁר הַקְּרִיב לְבֹא מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל שְׂרֵי אֲשֶׁתוֹ הִנֵּה נָא יְדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּ מְרָאָה אֶתְּ:

יא. אברבנאל על בראשית - פרק יב פסוק י-טו

העניין בכל זה הוא, שאברהם לא היה יודע ארץ מצרים, כי לא ירד שם מימיו. והנה בהיות עם אשתו בארץ כנען לא היה לו ספק, לפי שהייתה אשתו ביופייה ובתארה כשאר בנות הארץ, לכן לא ירא שייקחנה. וכאשר התעורר לבוא מצרים, חשב שהיו האנשים והנשים שמה כמו שהיו בארץ כנען, ולכן לא נתחדש לו אותו ספק בארץ כנען כשנסע משם. כי אם היה יודע עניין המצרים באמת, לא היה יורד שמה, והיה בוחר סכנת הרעב מחיי הצער ההוא. ועל זה נאמר: "ויהי כאשר הקריב לבא מצרים", כי אז נתחדש לו הספק, בראותו שהיו המצרים והמצריות כעורים... ואז אמר לשרה אשתו: "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את". רוצה לומר, הנה בהיותנו בעבר הנהר וגם בארץ כנען, ששם כל הנשים מראיהן טוב, לא הייתי יודע שאת בפרט היית אשה יפת מראה. לפי שכל שאר הנשים היו כן, ולא היתה לך מעלה ניכרת עליהן. אבל עתה בהיותנו בארץ מצרים, שהאנשים והנשים כולם מכווערים, "הנה נא" - רוצה לומר עתה - "ידעתי" והרגשתי "כי אשה יפת מראה את" בערך הנשים המצריות.

יב. ספורנו עה"ת ספר בראשית פרק יב פסוק יג

(יג) למען ייטב לי. למען כשתאמרי שאת אחותי, יקווה כל אחד מהם שאשיאך לו, ולא יחשוב שום אחד מהם להרגנו, אבל ייטיב לי במהר ובמתן כמו שהיה המנהג אז שהיו מפתים את אבי האשה במהר וקרוביה במגדנות, כדי שיסכימו לתת אותה לתובע, ולזה אמרה תורה מהור ימהרנה אם מאן ימאן אביה כסף ישקול, ובין כך חשב לצאת משם:

יג. אברבנאל על בראשית - פרק יב פסוק י-טו

והר"ן כתב שאברם חשב בזה סיבה נכונה מאד. והיא, שאם תאמר שרה שהיא אשתו, לא יקוו שרי הארץ והסגנים שיתנה אברם להם ברצונו, גם שירבו לו מוהר ומתן. אבל כאשר תאמר שהיא אחותו, יקווה כל אחד שיסכים אברהם לתיתה לו לאשה על ידי מתנות, ולא יהרגוהו, כי יחשבו שלכך הביאוה להשיאה לאחד מנכבדי הארץ. וחשב אברם שלא יקחנה פתאום, אבל ישאו ויתנו עמו במתון ימים רבים, ואם יוכל להישמט מהם בתחבולות ותואנות, ואם לאו שישבו אל ארצו:

אין ספק שהיה הענין כן, כי לא יוכל אחד משרי הארץ ללקחה מפחד המלך. ולא עלה על לב אברהם שהמלך יקחה לו לאשה. אבל מצד הפלגת יופיה נמשך הענין באופן אחר. והוא, שכאשר בא אברם מצרימה, בהיות שרה באחלה, ראו אותה המצרים והשמייעו עניינה לשרים. ואז: "ויראו אותה שרי פרעה", ובראותם שלמות יופיה ותוארה, אמרו: ראויה זו למלך, ולא נגעו ידיהם בה. וזהו: "ויהללו אותה אל פרעה".

יד. מלבי"ם בראשית יב, יג

אמרי נא אחותי את למען ייטב לי – ר"ל שתאמר לכל האנשים שאת מבקשת להנשא לאיש רק באשר את אחותי וא"א שתנשא לאיש בלעדי רשות אחיה והסכמתו תודיע שכל מי שירצה לישא אותך צריך להיטיב לי בעבורך, פי שצריך לתת לי מתנות במחיר מה שאתרצה שתנשא לו כמ"ש ומגדנות נתן לאחיה ולאמה, שכן הי' הנמוס שהבת היתומה עומדת ברשות אחיה, והיה דרכם לתת כסף וזהב לאבי הנערה או אחיה שימסור אותה לנשואין, ומלת בעבור מצאנו שפירושו כמו מחיר כמו בעבור תברכך נפשי, ויש הבדל בין **בעבור** ובין **בגלל** – שבגלל מציין הסבה הקודמת, ר"ל אתה תהיה הסבה שתחיה נפשי, ובזה התחכם אברהם להמלט כי מי שירצה אותה לאשה יבקש בעדה מחיר גדול שאין בכח איש לתת לו. כי לא עלה על לבו שיבקש אותה המלך, ובזה ימלט את נפשו ואת נפשה.

טו. שד"ל, בראשית יב, יג

כל אחד יקווה שיסכים אברהם לתתה לו לאשה ולא יהרגוהו, כי יחשבו שלכך הביאה להשיאה לאחד מנכבדי הארץ, וחשב אברהם שלא ייקחוה פתאום וביד חזקה אבל יישאו ויתנו עמו בחיתון זמן מה, והוא ישמט מהם בתחבולות עד שישוב לארצו.

טז. ספר גור אריה על בראשית פרק יב פסוק יג

ונראה שאברהם היה מתיירא כי פריצי הדור יהרגו אותו על דבר אשתו, כי יפה היא, לכך אמר 'אמרי לי אחותי את', ובודאי חשובי המדינה לא יקחו אותך בחזקה, שאין אדם חשוב עושה זה, והחשובים אדרבא יכבדו אותי, שכל אחד ואחד יחשוב שאתן אותך לו לאשה, ובשביל זה אהיה חשוב גם כן נגד הפריצים כשיראו שהגדולים והשרים יכבדו אותי בשביל שרה, ולא יעשו רעה לי, כי אין דרך לעשות רע לחשוב.

יז. בית הלוי על בראשית פרק יב פסוק יב

אמרי נא אחותי את. להסביר הדברים, דהרי עכשיו, מי שירצה ליקח אותה, הלא בעוד שיש לה בעל אין שום מקום שתתראה לו לאשה. ועל כן קודם לכל דבר יהרגו לאברהם, בחשבם שאח"כ כשתהיה פנויה בלא בעל תתראה להינשא לו. ועל כן אמר שתאמר אחי הוא. והיא עצה נכונה, **דהרי הגם שהיא פנויה, הרי בידה שלא להתרצות להינשא למי שיבקשנה, ובעל כרחיה הא אי אפשר לו ליקח אותה**, וזה לא עלה בדעתו שהמלך אשר בידו ליקח אותה שלא מדעתה ירצה בה, ואח"כ ויהללו אותה לפרעה ותוקח לפרעה בעל כרחיה שלא בטובתה:

יח. ספר בראשית פרק יב

(טז) וְלֹא־אָבְרָם הִיטִיב בְּעִבְרָתָהּ וַיְהִי לוֹ צֹאן וּבָקָר וְחֲמֹרִים וְעֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת וְאֶתְנֹת וְגַמְלִים :

יט. ספר בראשית פרק יב

(יז) וַיִּנְגַע וַיִּדְוֶד אֶת פְּרָעָה נִגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ עַל דְּבַר שְׂרֵי אִשְׁתֵּי אָבְרָם :

כ. רמב"ן על בראשית פרק יב פסוק ו

(ו) ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול, הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה, ואמרו (תנחומא ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים, ולכן יאריכו הכתובים בספור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים, ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת, וכולם באים ללמד על העתיד, כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו:

כא. מדרש רבה בראשית פרשה מ פסקה ו

ר' פנחס בשם רבי הושעיא רבה אמר אמר הקב"ה לאברהם אבינו צא וכבוש את הדרך לפני בניך את מוצא כל מה שכתוב באברהם כתיב בבניו **באברהם כתיב** (שם יב) ויהי רעב בארץ **בישראל כתיב** (שם מת) כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ **באברהם כתיב** (שם יב) וירד אברם מצרימה לגור שם ו**בישראל כתיב** (במדבר כ) וירדו אבותינו מצרימה באברהם כתיב לגור שם ובישראל כתיב לגור בארץ באנו **באברהם כתיב** כי כבד הרעב בארץ כנען **בישראל כתיב** והרעב כבד בארץ באברהם כתיב ויהי כאשר הקריב בישראל כתיב ופרעה הקריב **באברהם כתיב** (בראשית יב) והרגו אותי ואותך יחיו ו**בישראל כתיב** (שמות א) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו **באברהם כתיב** אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך וגו' ו**בישראל כתיב** וייטב אלהים למילדות **באברהם כתיב** ויהי כבוא אברם מצרימה ו**בישראל כתיב** (שם) אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה **באברהם כתיב** (בראשית יג) ואברם כבד מאד במקנה ו**בישראל כתיב** (תהלים קה) ויוציאם בכסף וזהב באברהם כתיב ויצו עליו פרעה ובישראל כתיב ותחזק מצרים על העם **באברהם כתיב** וילך למסעיו ו**בישראל כתיב** אלה מסעי בני ישראל:

כב. מי מרום, חלק ה. בראשית, לך לך

ולכן אמר לה 'אמרי נא אחותי את', היינו שעכשיו בגלות צריך להתחיל להיות באופן אחר ובדרכים אחרות, כמו אח ואחות, ולא כמו איש ואשה,

"למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך", כלומר - הוא צריך עכשיו לסלול דרך בשביל ישראל בגלות מצרים שלא יכלו חלילה למרות הגזירה אשר פרעה יגזור על הזכרים "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תהיון" (שמות א כב), וירצה להכניס כליה בעם ישראל, ולא יוכל, כי זה ידע גם הוא שאת עם ישראל אי אפשר להכחיד לגמרי מן העולם, כי בלעדיו אין עולם, כי העולם נברא בשביל ישראל, וישראל עלו כמחשבה תחילה, וישראל הם "קודש ישראל לך" ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו" (ירמיה ב ב), ולזה ירצה פרעה להתחכם לכל הפחות לכלות את הזכרים, ואת הנקבות של עם ישראל להחיות, כדי שיתערבו בגויים, וממילא יהיו ישראל אח"כ במדרגתם ככל הגויים, וזהו מה שאמר אברהם לשרה, אם המצרים ידעו כי אשתו זאת "והרגו אותי ואותך יחיו" ותהיה הס ושלום כליה על ישראל, לכן אנו צריכים עכשיו לסלול דרך בשביל קיום ישראל, "אמרי נא אחותי את" נחיה כמו אח ואחות, כלומר בגלות צריך להיות על פי סייגים ומשמרת למשמרת, כדי שלא ליפול הרבה מהמדרגה ולא להתערב בגויים ולא ללמוד ממעשיהם, "למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך", ולא יוכל פרעה גם אחר כך לכלות את ישראל בגזירתו, ובגלל זה שלא יוכל לכלות את הנקבות אזי לא יוכל גם לכלות את הזכרים, וזהו "וחיתה נפשי בגללך", בזכות שרה, שאברהם היה טפל לה בנבואה, תעזור לו בסלילת הדרך בגלות שיהיה קיום לישראל – "וחיתה נפשי בגללך".